

ШИ ТИЈЕШЕНГ

ХРАМ ЗЕМЉЕ И ЈА

Већ сам у неколико својих романа споменуо један напуштени стари парк: реч је о Храму земље.

Неколико година раније, у време кад туризам још није узео маха, парк је зврјао потпуно зарастао, и слабо га се ко сећао.

Храм земље налази се недалеко од моје куће, или је можда исправније рећи да је мој дом врло близу парка. У сваком случају, држим да смо судбински везани. Парк је засађен четири стотине година пре мог рођења и моја породица је увек живела у његовој близини, још откако је бака с татом у нарамку прешла у Пекинг. Током неких педесет и кусур година селили смо се неколико пута, увек у околини парка и сваки пут смо му бивали све ближи. Често сам помишљао да свиме управља некаква коб: имао сам осећај да ме парк ишчекује, као да је само због тога истрпео четири века превирања.

Најпре је стрпљиво сачекао да се родим, а потом да у најразузданијој младости обогалџим обе ноге. Током минула четири столећа надстрешнице древног храма изгубиле су раскошну глазуру, сјајни гримизни лак ољуштио се с улазних двери, а урушавање високих бедема избацило је жадне украсе из стубова. Ипак, стари чемпреси око храма тонули су у све изражајнију сеновиту тишину, а бршљани и пузавице су посвуда бујали.

Деловало је да сам пристигао у прави час. Баш у тренутку када је парк био спреман да прихвати човека који није знао шта ће са собом. Тако сам једног поподнева пре петнаест година први пут потерао колица у парк. Сунце које се придржавало своје васионски утврђене путање постајало је све веће, и црвеније. У парку прожетом бешумним сунчевим зрацима човек је с лакоћом опажао време, као да посматра властиту сенку.

Почев од тог поподнева када сам случајно забасао у парк, више се од њега нисам на дуже растајао. Сместа сам му прозрео намену, што сам у једној причи већ описао: „Деловало је како се Бог својски потрудио да у овом пренатрпаном граду успостави једну оазу мира.”

Тих првих неколико година после несреће био сам без посла, без наде у будућност, малтене без ичега. И тако бих сваки дан докотрљао колица тамо, у један други свет у који бих побегао из овог света. У истој причи сам записао: „Немајући куд, у парку сам проводио читаве дане. Доживљавао сам то као запослење, и док би други кретали на посао ја сам у колицима одлазио у парк. Место је било пусто, понеко би тек у повратку туда препречио пут и парк би тада на тренутке живнуо. Затим би све опет утонуло у тишину.”

Зидине парка су по највећој припеци правиле хлад где бих се скривао од сунца, превртао колица, седео или лежао, читао или пак размишљао. Узео бих гранчицу чемпреса, преломио је и терао бубе које баш као и ја нису знале због чега су дошле на овај свет. Једна пчелица висила је у ваздуху налик на прамичак магле; мрав задубљен у мисли тресао је главом, антене су му подрхтавале. Наједном, као да је нешто прокљувио, мрав се окренуо и одмилео натраг; бубамара која се мукотрпно пентрала застаде на трен, помоли се, па заупцкета крилима и вину се у ваздух; на дрвету се одмарао цврчак, усамљен као празна соба, капљице росе тумбале су се по лишћу и трави, власти су се повијале под тежином раскрупљалих капи које су се расипале у безброј сунчаних зрака.

„Читав парк је шумео од раштркљалог биља и горостасних крошњи и све се непрестано кршило.” Забележио сам истину, парк је изгледао пусто, али не и свенуло.

Изузев неколико павиљона и олтара коме нисам могао прићи, али сам га зато могао загледати из сијасет различитих углова, моји точкови су оставили своје шаре на сваком педљу Храма земље. У парку сам боравио без обзира на временске прилике, годишње доба или доба дана. Понекад бих се брзо вратио кући, а каткад бих остајао док парк не застре месечина. Не памтим по којим сам се ћошковима скривао. Провео сам сате думājuћи о смрти с истом преданошћу с којом сам размишљао о сврси рођења. Овој теми сам посветио неколико година док ми изненада није синило да питање човековог рођења не подлеже расправи, да је то једноставно стварност коју му је подарио Бог; дарујући одређену стварност, Бог нам истовремено пружа јемство њеног окончања, зато се око смрти не треба претерано узрујавати, то је светковина коју ћемо сви прославити. Ова помисао ме је доста утешила и више ми ништа није деловало тако страшно, слично као кад ти, док даноноћно грејеш

столицу, кроз главу пролети помисао о предстојећем дугачком распусту. После тога вам је зацело барем мало лакше? Зашто се онда не бисте радовали и овом празнику? Остало је још само да разрешите какав живот треба водити, а то није нешто што се одједном решава нити у трену спознаје: о томе се размишља на дуже стазе, дуге колико и сам живот. Од тога зависи да ли ћете за сапутника заиста одабрати сродну душу или врага. И тако сам ја, петнаест година одлазио у тај стари парк и међу чворнатим стаблима, покрај корова и трошних зидина седео и ћутке размишљао. Пробујао сам се кроз колоплет заглушујућих мисли и завиривао у сопствену душу.

За тих петнаест година, људи којима уређење овог парка баш и није било најјасније по властитом су нахођењу начинили извесне измене. На срећу, постојале су поједине ствари које нико није могао да промени. Примера ради, нико није могао да промени то како залазеће сунце полако заузима своје место унутар каменог лука на олтару и како се његови зраци расипају по тлу, осветљавајући сваку тачку блештавом лучом; или то како у најсамотнијем часу јато ластва прелети у цвркату, па се њихов пој светом заори. Нико није могао изменити ни то како деца остављају стопе у снегу, терајући друге да се замисле ко су ти дерани што вршљају и куда ли су отишли; нису се дали ни мрки чемпреси који твоју сету постојано трпе, а радост мирно дочекују. Стајали су ту још пре твог рођења и остаће кад те не буде било. Нити је ико могао друкчије удесити како се по кишом запретеном парку шири чист мирис траве и земље који призива успомене на безбројне летње згоде; или то како се јесењи ветар ниоткуда подиже и доноси рани мраз, како се опало лишће у лету игра и певуши, или како мирно лежи испуњавајући читав парк нагорким спокојем. Та атмосфера је просто неописива. Не може се преточити у речи, неопходно је то искусити. А богме тај осећај из памћења лако ветри, тек када се човек поново нађе у парку, успомене му изнова почну навирати. Зато сам често одлазио у Храм.

2

Тек сада ми је јасно колико су мајци тешко падали моји одласци у Храм земље. Она није била једна од оних мајки које воле, али не разумеју свог сина. Познавала је мој бол, и схватала је да не треба да ми брани да излазим напоље, да би боравак у четири зида напоследку био много гори по мене. Међутим, бринула се што по цео дан чамим у том парку, размишљајући о ко зна чему. А у то време био сам пргав да нисам могао бити пргавији. Излазак из

куће се често претварао у сумануте испаде, а отуд сам се враћао без иједне речи, као да ме запосела некаква сила. Мајка је знала да се неке ствари не питају. Оклевала би, али ништа не би заустила, зато што је знала да на нека питања ни сама нема одговор. Знала је да никада не бих изашао с њом, па то није ни тражила. Схватила је колико ми је потребно да будем сам, наслутила је постојање једног читавог процеса у мени. Једино јој није било познато колико ће он трајати, нити шта ће из свега тога изаћи. Сваки пут кад бих пошао напоље, она би ми немо помагала да се обучем и сместим у колица, а затим би стала да посматра како се котрљам низ наше мало двориште. Тада уопште нисам мислио о томе како је било њој када изађем.

Ако бих се случајно сетио којечега и потерао колица натраг, спазио бих је како стоји на старом месту, у истом положају у ком сам је оставио када сам замакао иза зида. Дочекала би ме без опаски. Тек када бих опет намерио вани рекла би: „Лепо је то, читаш у парку. Пријаће ти да се размрдаш.” Годинама касније схватио сам да је мајка на тај начин заправо тешила саму себе, за њу је то била нека врста прећутне молитве, а за мене је то требало да буде наговештај, молба и својеврсна смерница. Тога сам постао свестан тек пошто је изненада преминула. Како ли је проводила све те бескрајне сате када нисам био код куће? Сигуран сам да је са зебњом у срцу седела у соби као на иглама, и тек сада увиђам колико је мудрости и стрпљења требало имати да се у тим ноћима после испразних дана и дуго после бесаних ноћи избори с мислима и коначно дође до закључка: „Окрени-обрни, најбоље да га пустим да тера по свом. Будућност припада њему. Ако му се у парку нешто деси, биће тешко, али мораћу то да прихватим.” Мислим да је мама у том периоду, који је потрајао добрих неколико година, живела у непрестаном страху од оног најгорег, али ми упркос том никада није казала нешто попут: „Помисли на мене.” Тако да ја свему томе заиста нисам придавао значај. Њен син је у то време био исувише млад да би уопште стигао да помисли на мајку. Судбина му је задала смртоносан ударац. Мислио је да на свету нема несрећнијег човека, и ни сањао није да синовљеве муке најтеже падају мајкама. А она је имала сина двадесетогодишњака, који је изненада остао параплегичар, а био јој је јединац. Радо би пристала да место сина сама остане без ногу, али таква размена не бива; сматрала је да њен син мора наставити својим путем, па и по цену њеног живота. Веровала је да живот човеку није дат тек тако и да ће њено чедо прокрчити властити пут до среће; додуше, што се тог пута тиче, нико јој није могао зајемчити да ће га он напослетку пронаћи. У датим околностима овој жени је с друге стране било предодређено да пати јаче и дубље од већине мајки.

Приликом једног разговора с пријатељем писцем упитао сам га узгредно зашто је почео да пише? Који га је мотив на то нагнао? После краћег размишљања рекао је: „Због мајке. Да бих је учинио поносном.” Одговор ме изненадио. Уследило је дуго ћутање. То ме натерало да преиспитам сопствену мотивацију и испрва сам схватио да, упркос томе што је мој случај донекле сложенији, делимо исти сан, а касније када сам мало подробније размислио, схватио сам да је та жеља, у основи, предњачила и код мене. Пријатељ ме затим упитао: „Можда ти моје жеље делују припросто?” Одмахнуо сам главом. Нисам сматрао да је богзна како припроста већ наивна, кад он опет прозбори: „Тада сам заиста желео да постанем познат само како би људи завидели мојој мајци.” Помислио сам: макар је био искренији од мене. Такође сам помислио да је имао више среће јер му је мајка још увек жива. Пролетело ми је кроз главу и то како је и његова мајка боље прошла. Барем није имала сина у колицима, да јесте, ствари сигурно не би биле тако једноставне.

Када ми је објављена прва прича, и касније када сам освојио прву награду, оба пута сам жарко пожелео да је мама још увек жива. Пошто нисам могао да издржим у кући, опет сам по цео дан самовао у парку. Био сам бескрајно утучен и киван. Обишао бих читав парк, али никако нисам могао да смислим одговор на питање – због чега мајка није поживела још две године? Зашто, баш у тренутку када је њен син био надомак свог пута? Због чега је одједном посустала? Је л’ могуће да је на овај свет дошла само да би поделила моје бриге, не уживајући колико ни у трунцици среће? Толико јој се журило да ме је напустила већ у четрдесет деветој години! У тим тренуцима сам осећао презир и гађење према читавом свету и особито Богу. У каснијем тексту насловљеном „Свилена мимоза” написао сам: „Седео сам у парку, међу утихлим стаблима и затворених очију мислио: ’Зашто је Бог тако рано позвао моју мајку?’ Тек дуго, дуго потом зачуо сам неке призвуке одговора: Превише се патила. Бог то више није могао да гледа, па ју је позвао к себи. Те речи су ми подариле извесну утеху. Отворио сам очи и спазио како ветар шуми у честару.” Парк о коме овде говорим јесте Храм земље.

Тада се замршени след минулих догађаја расплинуо пред мојим очима. Мамине муке и подвизи избистрише се и у потпуности испунише мој ум. Господ је ипак исправно пресудио.

Милео сам колицима по парку, било је то још једно маглом застрто јутро и још један дан у ком ће јарко сунце високо узјахати свод, а мени се по глави врзала само једна мисао: мајке више нема. Застао сам испод старог чемпреса покрај урушеног зида. Поново је било подне и бубе су брујале и поново је пао сутон и птице су се

враћале у гнезда. У себи сам понављао само једно: али мајке више нема. Оборио сам колица и легао на траву. Сумрак сам дочекао у полусну из кога се нагло пренух и стадох седећи да посматрам како тама заогрће олтар изнад којег је постепено искрила месечина. Тек тад ми постаде јасно – мајка ме више никада неће тражити по парку.

А толико ме је пута, када бих се предуго задржао, овуда тражила. Долазила је да ме тражи, трудећи се да то не сазнам. Чим би видела да сам добро, окретала се и тихо одлазила. Неколико пута сам јој видео леђа. Понекад бих је спазио како се осврће по парку. Била је слабовида, па ме с натакнутиим дебелим ђозлуцима тражила као што се тражи брод у океану. Уочио бих је пре него што би она спазила мене. Сачекао бих да ме примети, а онда јој више не бих придавао пажњу. Убрзо бих дигао главу и опазео је како у даљини замиче. Међутим, не постоји начин да сазнам колико се пута њена потрага изјаловила. Једном сам био засео у некакво грмље и кришом посматрао како не може да ме пронађе – лутала је сама по парку, прошла је поред мене, покрај неких места која сам често походио, корачала је журно и забринута. Нисам имао представу колико ме је дуго тражила и докле ће наставити, немам појма зашто сам оћутао, али знам да то није била игра жмурке из детињства. Можда су за све криви тврдоглавост и стид једног одвећ одраслог момка? Међутим, та уздржаност донела ми је само кајање и нимало поноса. Желео бих свим младићима да уделим један искрен савет: ма шта радили, не будите тврдоглави према мајци, а нарочито је се немојте стидети. Сада сам свестан тога, али је за мене већ прекасно.

Синови желе да осветлају образ мајкама, ово је, такође, тачно и донекле оправдава ону „припросту” жељу за славом. Ово питање је исувише компликовано па предлажем да се манемо тога. Узбуђење око моје прве награде копнило је из дана у дан, почео сам да верујем како сам се макар у нечему преварио: пут који сам прокрчио помоћу папира и оловке није стаза коју се мајка надала да ћу пронаћи. Годинама сам одлазио у парк, једнако размишљајући о томе какав је то пут мајка замишљала да ћу пронаћи?

Мајка ми за живота није оставила неки дубокоуман савет, нешто чега бих се требао придржавати, али након што је умрла, њена тешка судбина, непоколебљива воља и ненаметљива љубав су с временом на мене оставили све дубљи и јаснији утисак.

Једне године, док је октобарски ветар растурао уснуло опало лишће, читајући у парку зачух двоје стараца који су изашли у шетњу како разговарају: „Ко би рекао да је парк оволики!” Спустио сам књигу и помислио: парк је заиста велики, колико ли је зебљивих

корака мајка утрошила док је тражила свога сина? Први пут после толико година постадох свестан чињенице да су у парку сем мојих точкава остали и отисци мајчаних стопала.

3

Ако годишња доба одговарају одређеним деловима дана, онда је јутро пролеће, лето подне, јесен је сутон, а зима ноћ. Ако годишња доба упоредимо с музичким инструментима, онда је пролеће труба, лето добош, јесен је виолончело, а зиме су – француска хорна и флаута. Упоредимо ли звукове из парка с годишњим добима, пролеће су голубице које гугућу изнад олтара, лето је роморави хор цврчака и шум топола, јесен је звон прапораца с надстрешнице древног храма, а зима је какофонија потмулог добовања какво праве детлићи. Ипак, уколико узмемо да се годишња доба огледају у призорима, онда је пролеће избелела и мрачна стаза, испод начас тмурног, а час ведрога неба; то су, такође, гроздови цвата тополе; лето су блиставе, усијане камене клупице, или сеновите степенице, прекривене пузавицом, кором од поморанце и полуизгужваним новинама; јесен је големо бронзано звоно, старо колико и сам парк, прошарано патином, пуно избледелих знамења; зима то су слабашни, остарели врапци и шака опалог перја по земљи. Када би се годишња доба преточила у расположење, онда је пролеће сезона болесничких постеља, сурова, пуна очаја и привиђења које они крепки неће приметити; лето је доба када се млади растају и љубав дају у бесцење; јесен је прави час да се пазари биљка у саксији, постави у дому који смо давно напустили, да се широм отворе окна што пропуштају сунчеву светлост, па да се полако присетимо и натенане поспремимо ствари по којима се накупила мемла; зима је време за камин и књигу, и за постепену обнову воље за животом. Тренутак да се заврше будућа неиспоручена писма.

Годишња доба своју замену, такође, налазе у уметности. Пролеће је сликарство, лето припада роману, јесен крађој песми или поеми, зима – вајарству, зиму представљају читава јата скулптура. Шта је са сновима? Јесу ли они саобразни годишњим добима? Пролеће су повици из крошњи, лето је плусак у повицима, јесен је земља на киши, а зима једна самотна лула на чистом тлу.

Због овог парка сам често захвалан својој судбини.

Сада барем јасно уочавам како га једнога дана морам на дуже напустити, како ћу за њим чезнути, колико ћу о њему мислити, колико сањати и како се нећу усуђивати да помислим на њега, па ми у сне неће ни долазити.

Кад мало боље размислим – ко је за ових петнаест година редовно долазио у парк? Изгледа да сем мене остаје још само један времешни пар.

Пре петнаест година тај пар се још могао сматрати средовечним, а ја сам био у цвету младости. У парк су пристизали увек у смирај дана. Није ми баш било најјасније на коју су капију улазили, али обично су шетали парком у смеру супротном од казальке на сату. Мушкарац је био висок, плећат, дугоног, поглед му при ходу није лутао, а леђа и врат су му били прави као стрела. Шетао је са женом под руку, али то нимало није утицало на његово држање.

Жена је била онижа, и није се могла похвалити богзна каквом лепотом. Био сам потпуно, а сасвим неосновано, убеђен да потиче из богате породице. Држала се за супругову руку попут нејаког детета. Погледом је зверала унаоколо као да од нечега стрепи. Са мужем је разговарала тихо, прелазећи у кротко ћутање чим би опазила да се неко приближава. Понекад бих их повезао са Жан Валжаном и Козетом, али не одистински, јер је на први поглед било јасно да су супружници. Увек су били беспрекорно одевени, премда је, како су се времена мењала, њихова гардероба некако постала старомодна. Били смо слични, рђаво време их није спречавало да дођу у парк, међутим, морам признати да су се боље држали свог распореда. Ја сам долазио у било које доба, а они су увек навраћали у сутон. По ветровитом времену излазили су у ветровкама беж боје, а по киши с црним кишобраном у руци. У лето су носили беле блузе и опет беж или пак црне панталоне. А зими је долазио ред на црне вунене капуте, мора да су то биле једине три боје које су им се допадале. Обрнули би један круг, увек у смеру супротном од казальке на сату и отишли.

Када би прошли поред мене, зачуо бих само бат човекових корака, па је изгледало да тако припијена уз њега жена лебди у ваздуху. Верујем да су о мени имали барем некакав утисак, међутим, никада нисмо проговорили. Ни једна ни друга страна није показала ни најмањи наговештај жеље да се спријатељи. За тих петнаест година они су можда запазили младића како стасава, као што сам ја испратио како тај цењени средовечни пар дочекује старост.

У парк је свакодневно долазио и један момак који је волео да пева. Певао је у парку годинама, касније је негде нестао. Био је ту негде мојих година и углавном је долазио изјутра. Певушио би пола сата, али каткад и читаво јутро, претпостављам да је остатак времена морао да ради. Често бисмо се мимоишли на стази са

источне стране олтара. Знао сам да се запутио до високог југоисточног зида испод кога је певао, а он је вероватно био свестан тога да сам пошао до гаја на североисточној страни, да се занимам, шта ли? По доласку на своје место повукао бих неколико димова док се он распевао. Понављао је репертоар од свега неколико песама. Пре завршетка Културне револуције одзвањала је песма чији назив стално заборављам: „По ведром небу облаци плове, под њима хитри дорати хитају...”, а након револуције је непрестано увежбавао најпопуларнију арију из опере „Девојка и дућанџија”: „Тканина на продају! Тканина на продају!” Сећам се како је те прве стихове певао врло упечатљиво. Тако је по свежем јутарњем ваздуху продавац обилазио ћошкове по парку и додворавао се девојци.

„Посрећило ми се, посрећило ми се, па од среће певам...”, понављао је то изнова, како продавац не би остао без заноса. Приметио сам да није сасвим овладао певачком техником, јер је фалширао на кључним местима, али није имао лош глас и могао је читаво јутро да пева, а да се не умори. Ни сунце није посустајало, сужавало је сенке дрвећа у кругове и пржило неопрезне глисте на стази. Око поднева би се опет сусрели с источне стране олтара. Погледали би се међусобно и продужили даље, он ка северу, ја ка југу. Прошло је много времена пре него што сам осетио да се између нас зачала обострана жеља за упознавањем. Међутим, изгледало је као да не умемо да отворимо уста, па би само одмерили један другог у пролазу и сместа скренули поглед. Што смо дуже тако пролазили, чинило се да ћемо све теже проговорити. Најзад, једног ни почему посебног дана при одмеравању поздрависмо се климоглавом. Он изусти једно: „Здраво”, а ја му узвратих истом мером. „Идеш кући?”, упита. „Да, а ти?”, одвратих питањем. „Да, да, време је да се вратим.” Обојица успорисмо кораке (додуше, код мене су то били точкови колица) у жељи да разменимо још коју реч, али просто нисмо знали како да започнемо разговор. Мимоишли смо се, а онда се обојица окренусмо сучелице.

Он рече: „Па, видимо се онда касније.” „Важи, видимо се”, прихватих и разиђосмо се насмејани. Међутим, више се нисмо видели. Након тог сусрета није певао у парку. Касније ми је пало на памет да је намерно хтео да се опростимо. Можда је добио ангажман у неком позоришту или га је покупила нека музичка и плесна трупа? Искрено се надам да је пронашао ону срећу о којој је певао.

Било је и других за које се сећам да су често свраћали у парк. Међу њима и један чича који је био слика и прилика испичутуре. О појасу му је висео порцелански врч, разуме се, пун вина, а у парк је обично долазио да утуца поподневне сате. Тумарао је посвуда и, уколико не бисте обратили пажњу, лако вам се могло причинити

да по парку вршља гомила сличних стараца. Међутим, чим би загазили изузетан начин на који је пио, уверили бисте се да је тај човек заиста класа за себе. Одећа му је била распарена, као и кораци. Прошетао би шездесетак метара и одабрао згодно место, обично се пео на клупу, хумку или пањ. Отчепио би врч и чкиљећи паживо прешао погледом око себе, а онда би муњевито сасуо у себе један повећи гутљај. Затим би припасао врч, наизглед спокојан, размислио о којечему и продужио своју маршруту за нових шездесетак метара. Памтим и човека који је ловио птице. У то време је у парку било мало посетилаца, а мноштво птица. Тај би у северозападном шумарку разапео мрежу са чијим су се нитима птице у прелету сударале и ухваћеног перја губиле слободу. Он је, у ствари, трагао за једном нарочитом врстом, чији су се бројеви проредили, а која је у прошлости била јако честа. Све остале птице пуштао је на слободу. Испричао ми је како одавно чека ту птичицу, и да ће почекати још годину дана само да види да ли је уопште има. Долазио је и чекао годинама.

Изјутра и навече у парку бих спазио и једну средовечну инжењерку. Ујутру би на путу до посла прошла од севера ка југу, а увече би се запутила у обрнутом правцу. У суштини, нисам имао појма чиме се бави, личила ми је на интелектуалку која изучава некакву закукуљену науку или инжењерство, јер ју је красила једноставна елеганција каква се код других ретко виђа. Кад она пролази кроз парк, околна стабла као да упадну у још дубљу тишину, а слаби сунчеви зраци стану преносити неку удаљену мелодију, попут оне „За Елизу”. Никада нисам видео њеног супруга и не знам како изгледа тај срећник. Покушао сам да га замислим, али нисам могао. Касније ми је пало на памет да је боље тако. Биће најбоље да се тај човек никада ни не појави. Жена би утом, док се ја рвем с мислима, изашла кроз северну капију и продужила кући.

Помало сам се бринуо да ће заглавити у кухињи, ипак, можда ће призори које тамо створи бити једнако чаробни, али, наравно, нимало налик „Елизи”. Питао сам се како ли ће звучати?

Поменућу још једну особу, мог пријатеља, иначе, веома даровитог дугопругаша, који је пао у немилост. Имао је дугачак језик за време Културне револуције, па је због тога одлежао неколико година робије. По изласку, на једвите је јаде пронашао посао, дали су му да тегли колица, а ни ту га нису третирали равноправно. Трчање је био његов начин да се избори са депресијом. Кад год би дошао да трчи, обавезно бих му штоповао време. После сваког круга давао би ми знак руком, а ја бих уредно забележио пролазно време. Мој пријатељ би сваки пут направио двадесет кругова, што значи да би истрчао око двадесет километара. Надао се да ће му успеси на

маратонима донети истинско ослобођење од политичких заврзлама, веровао је да ће му чланци у штампи и објективи помоћи да оствари овај циљ. Прве године је освојио петнаесто место на новогодишњем маратону. Видео је да су на штанду у улици Чанган освануле слике прве десеторице такмичара, па га је то окуражило. Наредне године је завршио на четвртном месту, али су овога пута штампали слике само тројице првопласираних. Није се дао обесхрабрити. Треће године домогао се седмог места, а у витрини су завршила само шесторица и био је помало киван на себе. Четврте године је освојио треће место, међутим, овога пута је у витрини било места само за шампиона. Пете године је коначно победио у трци и умало није пао у очај, јер су овај пут истакли само фотографију ражагорених гледалаца. Нас двојица смо тих година често остајали у парку од јутра до мрака. Псовали смо као кочијаши и тек кад би исповали све по списку, тихо одлазили кућама. На разстанку би поново корили један другог: „Не губи главу, живни мало!” Данас више не трчи, окачио је патике о клин, набрао је година па није брз као некад. Последњи пут се на градском маратону такмичио у тридесет осмој години и тада је уз освојено прво место оборио најбоље време. Неки професионални тренер му је тада пришао и рекао: „Да сам вас само открио пре десет година.” Мој пријатељ га је ћутке почастии горким осмехом. Предвече ме потражио у парку и мирно ми препричао шта се догодило. Нисмо се видели неколико година, сада живи далеко, са женом и сином.

Нико од људи које сам набројао више не свраћа у парк. Храм земље је добио нове присталице. Од старе гарде, оне од пре петнаест година, остали смо још само онај времешни пар и ја. Неко време је једно од њих двоје одсуствовало, мушкарац је сам шетао сумраком, кораци су му били осетно спорији. Стрепео сам дуго, уплашен да се жени није штогод десило. Срећом, појавила се после зиме и њих двоје су поново одлазили у своје наопаке шетње, као једна дугачка и друга кратка сенка, налик казалькама на сату. Женина коса је добрано оседела, али је мужа држала под руку детињасто, као пре. „Држати” можда и није одговарајући израз, можда је боље рећи – потхватила. Нисам сигуран да ли постоји појам који садржи оба значења.

5

Не могу да заборавим ни оно дете, ту лепу, а несрећну девојчицу. Угледао сам је пре петнаест година, оног поподнева када сам први пут дошао у парк. Имала је око три године, чучала је на стазици са западне стране храма и скупљала „фењерчиће” који су

падали са дрвећа. Тих неколико келреутерија дуж стазе је у пролеће добијало ситне, а густе цветове. Кад стану опадати, они се претворе у сићушне фењере, састављене од три листа. Фењерчићи су најпре зелени, потом бели и коначно жути, а кад сазру и опадну, онда прекрију читаво тло. Људима су ти фењерчићи били драгоцени због своје лепоте, чак ни одрасли нису могли да се отргну пориву да покупе макар један, па затим још један. Девојчица је мрмљала нешто себи у браду док је сакупљала фењерчиће. Имала је лепу боју гласа, нимало налик пискутању какво се обично може чути од њених вршњака. Напротив, глас јој је био некако заобљен и, рекао бих, исувише дубок, можда зато што тог поподнева у парку владала општа тишина? Чудио сам се како су тако мало дете пустили да само луња по парку? Упитао сам је где живи и девојчица ми, дозивајући брата, овлашно махну руком. Из густиша који је бујао покрај зида устаде дечкић стар седам-осам година и загледа се у мене. Проценивши да нисам некакав злотвор, изусти једно „овде сам” и опет залегну у траву да тражи бубе. Хватао је богомољке, скакавце, цврчке и вилине коњице како би развеселио сестру. Идуће две-три године сам их често виђао како се играју подно огромних стабала крушке, увек су се добро слагали. Временом су одрасли и нисам их видео годинама након тога. Мислио сам да су обоје у школи, пошто је девојчица стасала и био је куцнуо час да се полако опрости од детињства. Сигурно нису имали много прилика да се играју у парку. То је нормално, нема разлога за бригу, и да их нисам једне године поново угледао у парку, за цело би ми полако изветрили из сећања.

Била је недеља преподне. Јутро је било готово срцепарајуће ведро. Сада, после свих тих година, схватам да је девојчица била слабоумна. Дотерао сам колица испод стабала керлеутерије, случајно се потрефило тако да је опет била сезона фењерчића. У то време сам се мучио око једне приче: нисам знао због чега сам јој дао такав крај, нити зашто ми се одједном не допада да се тако заврши, па сам брже-боље излетео из куће да у тишини парка размислим треба ли од свега дићи руке. Тек што сам се паркирао, угледах како недалеко одатле некаква булумента задиркује једну девојку. Крevelили су се и јурили за њом уз грохот и вику, препречавајући јој пут. Девојка је уплашено замицала између стабала, не пуштајући рубове сукње, потпуно несвесна својих нагих ногу.

Приметио сам да јој нешто фали, али је још нисам препознао. Таман кад сам се спремио да улетим колицима и разбијем опсаду, опазих како неки младић издалека јури на бициклу. Чим су га угледали, спадала побегоше главом без обзира. Дечко заустави бицикл поред девојке и зареза на мангупе који су се раштркали

на све стране. Лице му се смрачило као небо пред олују. Утом их препознах: били су то оно двоје, брат и сестра. Умало ми се не оте узвик или јаук. У животу нас ствари често натерају да се запитамо да ли је Господ имао неку злу намеру. Момак приђе сестри, она пусти сукњу и гомила фењерића које је сакупила запљушта око њених стопала. Изгледом је још могла да прође као лепотица, али поглед јој је био мутан, а очи успорене. Зурила је тупо у одбеглу руљу, напрежући очи што је јаче могла, али њена памет није била кадра да појми овај свет. Расути сунчеви зраци плесали су око стабла, ветар је разносио фењериће по земљи који су мукло одзвањали налик на безброј мајушних прапораца. Брат је посадио сестру на сиц и без речи је одвезао кући.

Било је исправно ћутати. Ако јој је Бог ускративши памет подарио лепоту, онда је најбоље тихо отићи кући.

Ко ће разумети овај свет? Многе ствари на овом свету су неописиве. Човек може тужити, може питати Бога због чега је дозволио оволику несрећу, а можемо се потрудити да ту несрећу ублажимо. Испрва ћете на тај труд бити поносни, али ако мало боље размислите, наћи ћете се у још већој пометњи: има ли света без патње? Да нема глупости зар би славили домишљатост? Да није ружноће, зар би нашли срећу у лепоти? Да нема зла и подлости, како би знали шта су доброта и дарежљивост? На који начин бисмо постали врли? Да нема деформитета, здравље би узимали здраво за готово толико да би нам дозлогрдило. Често маштам о нестанку свих деформитета, али исто тако верујем да би у том случају потешкоће хромих пале на оболеле. А уколико би све болести ишчезле, онда би ту муку понели (на пример) ружни. Међутим, претпоставимо да смо остарили ружноћу, идиотлук, злобу и све оно што нам не прија, и да смо сви једнако здрави, леви, паметни и племенити, на шта би то личило? Па бојим се да би нашој представи дошао крај, без разлика, свет би се претворио у једну учмалу мртвају, у безосећајну жалову пустару.

Без разлика се не може. Једино што нам преостаје јесте да се помиримо с тешкоћама, оне су основа свих наших представа и незаобилазни део нашег бића. Изгледа да је Бог опет био у праву.

И тако долазимо до суштине ове наше жалосне расправе, а то је: ко ће преузети улогу мученика? А ко треба да буде отелотворење среће, поноса и радости? Испада да све морамо препустити случају, а јасно је да у томе нема ничег сувислог.

Ту се правда ништа не пита, све је у рукама судбине.

Где је онда спасење од те силне зле коби? Претпоставимо да је за избављење нужна одређена мудрост, значи ли то да су сви кадри да тај неопходни ниво мудрости досегну? Сматрам да ружноћа

истиче лепоту, да бенавост уздиже мудрост, а кукавичлук осветљава смелост. Такође, често помишља да се Буда не би просветлио без садејства свих живих бића.

6

Претпоставимо да постоји бог паркова. У том случају, зацело ме је одавно приметио, будући да сам дуго преседео у Храму земље. Понекад сам био опуштен и срећан, а каткад натмурен и очајан; понекад безбрижан, а каткад пун стрепње и самоће; некад смирен и самоуверен, а некад слаб и начисто изгубљен. У суштини, мене су наизменице мучила и друштво ми правила, само три питања. Прво: да ли би требало да се убијем? Друго: зашто живим? И треће: зашто, ког ђавола, пишем? Хајде да видимо на који начин су се до сада та питања међусобно уплела.

Како си већ истакао, смрт је нешто с чим не треба журити, нешто што се, ни у ком случају не може пропустити, па је ли то разлог због којег истрајаваш у животу? Јесте, у најмању руку то је један од главних разлога. Због чега истрајаваш у животу? Чини се да те у животу држи незадовољство, и драгоценост саме прилике живљења, па велиш бесмислено је не окушати се, с ногама је ионако готово, и свему ће доћи крај, једино ће бог смрти одржати своју реч, покушај те свакако неће додатно стајати. Ко зна, можда извучеш и неку неочекивану добит? Као што сам већ рекао, у том тренутку сам се осећао доста боље, слободније. Чему писање? Свима је познато да је „писац” занимање које људи поштују. Писао сам у нади да ће човек у колицима, заћушкан у удаљеном кутку парка једнога дана засијати у туђим очима, да ће тамо пронаћи своје место. После тога бих био спреман да умрем. Тако сам тада размишљао и то сада не треба крити.

Понео бих папир и оловку, пронашао неки кутак где ме нико неће узнемиравати и у тајности жврљао по хартији. Недалеко одагле, допирао је глас момка који је волео песму. Ако би неко случајно наишао, одмах бих заклапао свеску, а оловку бих метнуо у уста. Плашио си се неуспеха, бруке, било ти је стало до сопственог образа.¹ Међутим, успео сам, моји радови су најзад објављени. Рекли су ми да не пишем лоше, а појединци су чак признали како „нису знали

¹ Кинески израз „дију лијен” (丢脸 – diūliǎn) дословно значи изгубити лице, али за разлику од нашег појма „образа” има далеко ширу и озбиљнију конотацију. У основи, то је социолошки концепт у коме су садржани част, поштовање и социјални статус, те губљење истог повлачи далекосежније последице. Лице се може изгубити на разне начине – властитом грешком (па чак и њеним благовременим признавањем), неслагањем или критиком.

да сам тако добар писац”. А ја сам у себи помислио како има толико ствари о којима ни сањали нису. Био сам толико срећан да ока нисам склопио. Желео сам да обавестим оног распеваног момка, јер ни он није лоше певао. Док сам о томе причао мом пријатељу дугопругашу, поред нас је пролепршала она средовечна инжењерка. Пријатељ је био узбуђен, рекао ми је: „То је сјајно, ја сам се дао у трчање, а ти се баци на писање. Постао сам опседнут, по цео дан бих размишљао о темама, о људима који би могли да заврше у причи. Као слуђен, мислио сам о томе ма где био, трагао сам за својим романом у том непрегледном мору људи. Мислио сам: кад би само постојао некакав романескни реагенс па да у две капи проверим чучи ли у датом човеку прича достојна романа. Да је таква твар постојала, чини ми се да бих је посуо по читавом свету само како бих открио места где која садрже приче. Као опчињен, у то време сам живео само да бих писао. На крају си објавио неколико прича, стекао неко име, али те од тога обузимао све јачи страх. Наједном си осетио да живиш као талац. Таман што сам изборио некакву самосталност, схватих да сам у томе претерао. Изгледало је као да сам жртва нечије подвале и да ме свакога дана могу погубити, да са мном сваког трена може бити свршено. Стрепео си да ће те инспирација ускоро напустити и да ћеш окончати каријеру. На основу чега сам очекивао да ћу увек моћи да напишем причу? На основу чега сам очекивао да ће материјал достојан приче бити на време испоручен пред једног параплегичара? Чак и писцима који су у стању да обиђу читав свет прети недостатак инспирације, па како је онда мени полазило за руком да седећи у парку исписујем причу за причом? Опет та мисао о смрти, можда би једноставно требало да се предам? Бити талац је исувише заморно, стресно и крајње неизвесно. Живео сам само ради писања, ако писање није мој позив, зар није сулудо остајати у животу? Та мисао ти се врзала по глави док си у покушају да нешто напишеш напрезао вијуге. У сваком случају, трудио сам се да исцедим још коју кап воде из те безмало суве крпе. Страх је растао из дана у дан, осећај да се сваког трена све може свршити био је гори од самог краја. Што кажу, више сам се плашио лопова него пљачке. Мислио сам како би било боље да умрем, да се никада нисам ни родио, а најбоље да овај свет никада није ни постојао. Али ниси окончао живот. Опет ми је пало на памет да са смрћу не треба журити. Ипак, недостатак журбе не треба да значи да се ствари могу одгодити. Дакле, одлучио си да живиш, па шта то доказује? Дабоме да желим да живим, а зашто човек живи? Зато што жели. На крају крајева, зар је у томе ствар? Човеково право име је, дакле, жеља. А нисам се плашио смрти, понекад се заиста нисам плашио смрти. Понекад

– тачно тако. Али не бојати се смрти и желети да живиш су два потпуно различита појма. Повремено се задеси понеко ко се не боји смрти, али нема човека који се никада ње није уплашио. Понекад сам се, заправо, плашио живота. Али бити уплашен од живота, не значи одустати од њега. Но, због чега сам желео да живим? Зато што си мислио да се из свега тога може још барем нешто ућарити, можда трунка љубави или осећај неке вредности? Жеља је уистину човеково право име. Зар је то тако лоше? Зар не би требало да од живота извучем макар нешто? Наравно да бих. Па зашто онда живим у страху, као талац? Касније си схватио да грешиш: не живиш да би писао већ пишеш да би живео. То открочење се указало у једном комичном тренутку. Тог дана си поново блебетао о томе како би било боље да умреш, а пријатељ те је прекорио: „Не можеш да умреш, јер мораш још да пишеш. Толико добрих неисписаних прича чека да их завршиш.” И тада ти је изненада синило, рекао си: „Баш зато што живим, морам да пишем.” Или се, у ствари, ради о томе да си приморан да пишеш јер ти се још живи? Да, када сам то рекао наједном ме више није било страх. Је л’ ти лакнуло као човеку који се помирио са смрћу? Највећа побуна против отмичара за коју је талац способан јесте самоубиство. Размишљао сам како је најбоље убити се на пијаци, само да више не учествујем у тој помами за куповином и свеопштој грабежи. А, значи, ти још пишеш? Пишем. Зар стварно мораш? Па, човеку је неопходно да рационализује своје постојање. Не плашиш се да ћеш пресушити? Не знам, али мислим да ћемо у животу наилазити на проблеме све док нас смрт тога не разреши.

Е, то је добро. Не мораш више да страхујеш, више ниси талац, слободан си. Којешта! Откуд ти то да сам слободан? Не заборави – право име човека је жеља. Требало би да знаш да је поништење жеље најделотворнији начин да се поништи страх. Да, али исто тако знам да је поништење жеље најбољи начин да се уништи људска природа. Дакле, да ли је боље поништити жељу да би се угасио страх, или заштитити је како би се осигурао људски живот? Шта одабрати? Док сам седео у полусени, зачух како ми бог паркова говори: сваки страствени глумац истовремено је и талац, заточеник своје жеље. Сваки задовољан гледалац својом разборитишћу раскринкава ту гнусну подвалу, а само мудри и као гледаоци глуме. Све оне досадне роле, такве су јер глумци умишљају да с представом немају никакве везе. Несрећан је онај гледалац који седи у близини позорнице. Док сам седео у парку, тај Бог ми је упорно понављао: „Дете, ово није ништа друго, него истовремено твоје сажрење и твој благослов.”

Ако има неких ствари које су остале неизречене, Храму земље, немој мислити да сам их заборавио. Ништа ја нисам заборавио, међутим, неке ствари је боље похранити. О њима се не може говорити и мислити, али се не могу ни заборавити. Не могу се преточити у речи, једноставно, не постоји начин за то јер, чим их укалупимо у речи, оне нестају. Такве су рецимо, магличаста топлина и самоћа, презреле наде и очајања, њихово је краљевство двојако – у срцу и гробу. Узмите, на пример, поштанске маркице, неке одлазе на писма, друге се чувају за збирку.

И сада, док у колицима милим по парку, често ме походи једно осећање које ми говори да сам овде предуго уживао сам. Једнога дана, док сам сређивао старе албуме, угледах фотографију из парка од пре десетак година. На њој се види младић у колицима, иза њега надвија се стари чемпрес, а у даљини стоји древни олтар. Отишао сам у парк да потражим стабло. Користећи фотографију као оријентир, брзо сам га пронашао. Препознао сам га по гранама, без грешке. Међутим, већ је било одумрло, једна дебела пузавица га је придавила. Други пут сам у парку срео једну старицу, упитала ме: „Зар си још ту? Како ти је мајка?”

„Ко сте ви?”

„Ти се мене не сећаш, али ја сам тебе запамтила. Мајка те једном тражила овуда, питала ме јесам ли видела једног дечака у колицима?” Одједном, помислих да сам се заиста предуго сам забављао на овом свету. Једне вечери док сам читао под уличном расветом крај олтара из помрчине допре звук суоне. Свуд око мене је дрвеће, неколико стотина метара тог квадратног парчета земље на којој почива олтар, зури у величанствено бескрајно небо. Не видим свирача, мелодија се таласа на танко озвезданом ноћном ваздуху, на тренутке сетна, начас весела, а намах отужна или суморна. Можда ове речи нису довољне да га опишу, али ја јасно чујем како тај звук одзвања у прошлости, звечи у садашњости и трепери у будућности, чујем како кружи и враћа се до праискона.

Једнога дана ћу сигурно чути како ме дозива.

А онда замислите дете које је од игре уморно, а игре жељно. У глави му се роји сијасет замисли које не могу сачекати нови дан. Замислите и старца који сигурно корача ка свом месту починка, без икакве притужбе. Замислите и лудо заљубљени пар који изнова и изнова цвркуће: „Нећу да те оставим ни на трен”, па онда нервозно шапуће: „Ал’ већ је касно, доцкан је.” Касно је, али не желим да те оставим ни на трен.

Нисам сигуран желим ли да се вратим. Не знам да ли то желим или не. Или ми је свеједно. Не знам да ли сам сличнији оном детету или старцу, или можда заљубљеном младићу. Могуће је да сам све троје истовремено. Када сам стигао, био сам дете, с главом пуном детињастих мисли, што цмиздри и надава дреку. Но, чим сам угледао овај свет, сместа постадох заљубљеник, а заљубљеници знају да, ма колико оно трајало, време, у ствари, протиче, и утом сам схватио да је сваки начињен корак, заправо, стопа више на путу повратка.

Док ладолеж цвета, посмртни рог одјекује.

Али сунце, оно свиће и залази изнова и изнова. И док силази низ урвину да покупи посусталу, бледуњаву светлост, у истом трену се са друге стране планине јаросно успиње на врх и гори највећим жаром. Тог дана ћу и ја, наслањајући се на штап, тихо сићи низ планину.

А онда ће се једнога дана из удолине на планину успентрати неко дете, носећи играчке у рукама.

Дабоме, то нећу бити ја.

Али зар то, такође, нисам ја? У својој неутаживој жељи, космос нам приређује вечни игроказ. А што се тиче природе те жеље, то можемо и прећутати.

Превео с кинеског
Бојан Тарабић